

СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Постановка проблеми. Останнім часом у сучасній педагогічній науці парадигма супроводження стає найбільш популярною. Актуальність педагогічного супроводу освітнього процесу зумовлена стратегічними змінами розвитку освіти України та новітніми тенденціями в загальносвітовому освітньому просторі. В освітньо-виховній системі набуває розповсюдження особлива культура підтримки шляхом педагогічного супроводу, що розглядається як особливий вид допомоги супроводжуваному та забезпечує особистісний розвиток і виховання в умовах освітнього процесу, сприяє цілеспрямованому розкриттю здібностей людини, зростанню її професіоналізму, працездатності, збереженню здоров'я та життя. Ця модель діяльності в освіті набуває розповсюдження в різноманітних навчальних закладах, серед яких дошкільні, шкільні, середні та вищі професійні навчальні заклади.

Аналіз останніх досліджень показав, що питанням супроводу приділяли увагу багато науковців. Так, розробкою педагогічного супроводу займалися такі науковці: В. С. Басюк, П. А. Ельканова, Т. В. Єгорова, А. А. Єфімова, С. В. Кібакін, І. Е. Куліковська, О. А. Матвеева, О. Є. Мачкаріна, Л. М. Мітіна, Н. Ф. Радичев, Т. А. Строкова, Т. В. Ушакова, Л. М. Шипіцина. Підвищена увага науковців до системи психологічного супроводження педагогічного процесу, що ґрунтується на загальних положеннях особистісно-діяльнісного підходу в психології (Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв); основних концептуальних положеннях розвитку особистості на різноманітних етапах онтогенезу (Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, В. С. Мухіна, Л. І. Божович); сучасних концепціях психологічного супроводження (М. Р. Бітянова, О. І. Казакова) та здійснює відстеження динаміки розвитку особистості кожної дитини, вивчає загальні тенденції закономірностей психічного, особистісного розвитку, процесів соціалізації та адаптації в період навчання та виховання.

Постановка завдання. Мета статті: розкрити сутність поняття «супровід» та розглянути основні положення педагогічного супроводу освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Сутність педагогічного супроводу освітнього процесу визначають автори по-різному. Так, із метою розкриття сутності супроводу науковці використовують поняття «супроводження», «підтримка», «взаємодія», «створення умов», «допомога», «спрямованість на діяльність».

Педагог О. С. Газман, розкриваючи поняття «педагогічної підтримки» стверджує, що це процес спільної роботи учня з викладачем для визначення власних інтересів, цілей, можливостей і шляхів вирішення проблем (подолання перешкод), що заважають учневі на шляху його розвитку при збереженні людської гідності і при самостійному досягненні бажаних результатів у навчанні, самовихованні, спілкуванні, образі життя [2].

Н. Б. Крилова «педагогічну підтримку», характеризує як метод і форму виховання, технологію освіти, позицію педагога, як "вільне спілкування", "товариські відносини дорослого і дитини", їх "внутрішній настрій" [3, с. 95].

У концепції, розробленій Н. С. Пряжниковим, С. М. Чистяковою, знаходимо підтвердження необхідності розглядати педагогічний супровід як особливу форму діяльності викладача, спрямовану на взаємодію з надання допомоги супроводжуваному в процесі його особистісного зростання, виборі способів поведінки, прийнятті рішень [6].

На думку науковця О. І. Казакової, під поняттям «супровід» слід розуміти таку допомогу, в основі якої лежить збереження максимальної волі й відповідальності суб'єкта розвитку за вибір варіанту вирішення актуальної проблеми. Також О. І. Казакова говорить про супровід як про мультидисциплінарний метод, який забезпечується єдністю зусиль педагогів, психологів, соціальних та медичних працівників і полягає у формуванні ними орієнтаційного поля розвитку, в якому відповідальність за дії несе сам суб'єкт розвитку [5].

Стає очевидним, що у визначенні поняття супроводу поки немає завершеного цілісного наукового опису. В силу неоднорідності і об'ємності цього поняття, а часто й нечіткості предмета дослідження в ньому виділяються ознаки, що відносяться до різних галузей наукового знання: педагогіки, соціальної педагогіки, психології, соціології. Так, науковці виділяють поняття соціально-педагогічного супроводу, що діалектично пов'язаний як із соціальним вихованням, так і з соціальним навчанням. Безсумнівно, якщо супровід є фактором виховання, то виховання є цільовою функцією соціально-педагогічного супроводу. На думку вчених, у процесі супроводу формується соціальна компетентність молодих людей, отже, воно сприяє соціальному навчанням, у свою чергу, соціальне навчання спирається на соціально-педагогічний супровід, який регулює соціальну практику дітей та молоді. Отже, соціально-педагогічний супровід – це процес, що містить комплекс цілеспрямованих послідовних соціально-педагогічних дій, що допомагають учню зрозуміти виникаючу життєву ситуацію і забезпечують його саморозвиток на основі рефлексії того, що відбувається. Метою соціально-педагогічного супроводу є формування у супроводжуваного здатності до саморозвитку, саморегуляції, самовдосконалення в різних ситуаціях його життєвого становлення [7].

О.Козирева під психолого-педагогічним супроводом розуміє систему професійної діяльності педагога та психолога, спрямовану на створення умов для позитивного розвитку стосунків дітей і дорослих в освітній ситуації. При цьому завдання психолога – виявити проблему, а педагога – допомогти налагодити взаємодію дитини, що має проблеми розвитку, з усіма учасниками навчально-виховного процесу [4].

М. Р. Бітянова розглядає психологічне супроводження як систему професійної діяльності психолога, спрямовану на створення соціально-психологічних умов щодо успішного навчання та психологічного розвитку дитини в ситуаціях шкільної взаємодії [1].

Таким чином, супровід – це різноманітна система, в якій можна виділити форми роботи, спрямованість, предмет та об'єкт. Тому педагогічний супровід має такі особливі характеристики: об'єднання мети психологічної та педагогічної допомоги; фокусування на особистості учня (реалізації потенційних можливостей, розкритті індивідуальних особливостей особистості); підтримка оптимально значущих якостей особистості; корекція вад розвитку; надання суб'єкту навчально-виховної діяльності права самостійно здійснювати свій вибір і нести за нього відповідальність.

Звідси можна виділити мету педагогічного супроводу – підвищення психолого-педагогічної компетентності всіх учасників освітнього процесу. Результатом педагогічного супроводу є рішення й дія, що веде до прогресу в розвитку супроводжуваного. Зазначимо, що супровід розглядається як цілісна діяльність, командна взаємодія викладачів, майстрів виробничого навчання, вихователів, батьків, практичних психологів, соціальних педагогів, медпрацівників.

Нам імпонує визначення педагогічного супроводу як складової організації освітнього середовища – це система професійної комплексної допомоги, яку потребують учасники освітнього процесу (учні, батьки, педагогічні працівники адміністрація освітніх установ) у створенні умов для повноцінного і гармонійного розвитку особистості з урахуванням сучасних підходів до розвитку, навчання та виховання. Педагогічний супровід – це, власне, педагогічна майстерність викладача, зокрема й володіння ним новітніми інформаційними технологіями навчально-виховного процесу.

Педагогічний супровід спрямовано на створення системи професійної діяльності педагога для успішного навчання та розвитку особистості, з одного боку, а з іншого – на взаємодію суб'єктів виховання і навчання при вирішенні проблем, пов'язаних із процесом освіти. Діяльність педагога різноманітна за своїми функціями та змістом. Вона передбачає оволодіння різноманітними професійними вміннями: гностичними – вміння пізнавального й аналітичного змісту; проєктивними – вміння прогнозувати, створювати об'єкт як певну цілісність в уяві, визначати прогноз професійної діяльності; конструктивними – вміння створювати реальну модель спланованої діяльності – «я знаю, як це зробити, я створюю зазначені умови»; комунікативними – вміння спілкуватися зі слухачами – «я вмю

формувати доцільні для навчання відносини»; організаторськими – здатність реалізовувати план діяльності – «я зроблю заплановане обов'язково, незважаючи на певні труднощі»; креативними (творчими) вміннями.

Підтримкою професійної діяльності має стати розвиток і саморозвиток особистості педагога, реалізація його педагогічних здібностей, знань, умінь, зусиль педагогів різної спрямованості, навичок, забезпечення професійного самозбереження, задоволеність працею і підвищення ефективності професійної діяльності.

Узагальнюючи різні підходи до визначення поняття «супровід», ми можемо вважати його комплексним методом, в основі якого лежить єдність чотирьох *функцій*: діагностична (виявлення суті проблеми); інформаційна (розкриття шляхів розв'язання проблеми); консультаційна (надання допомоги на етапі ухвалення рішення й вироблення плану вирішення проблеми); оперативна (вчасна допомога в розв'язанні проблеми з опорою на потенційні можливості особистості), аналітична (вивчення результатів педагогічного супроводу, корекція відхилень у розв'язанні проблем, пошук шляхів удосконалення умов для самореалізації суб'єкту супроводу).

Отже, стає зрозумілим, що педагогічний супровід можливо реалізувати, використовуючи декілька видів педагогічного впливу:

1) *супровід-співробітництво* педагога й учня. Суть співробітництва полягає в допомозі учневі усвідомити сутність проблеми, виявити власні реальні та потенційні можливості, обрати найбільш оптимальні варіанти рішень. Супровід-співробітництво передбачає спільне планування педагога і учня, аналіз, співтворчість, рефлексію, вимагає дій, необхідних для подальшого самостійного подолання проблем, які виникли, тобто прояву особистої відповідальності, творчості, власних унікальних якостей учня;

2) *супровід-ініціювання*, відомий з часів Сократа, суть якого сформулювала М. Монтессорі: "Допоможи мені це зробити самому, нічого не роблячи за мене, спрямуй у потрібне річизце, підштовхни до рішення, а все інше я зроблю сам". Організуючи супровід-ініціювання, педагог створює учневі необхідні умови для вільного, індивідуального, самостійного вибору шляху та засобів вирішення виховних завдань і, тим самим, допомагає підлітку відкрити загально визнані моральні істини;

3) *супровід-попередження*. Педагог, випереджаючи небажані події, їх можливий негативний розвиток, передбачає невірні кроки учнів і, тим самим, допомагає обрати адекватні рішення з урахуванням поведінки та діяльності учня. Логіка дій педагога допоможе учневі розібратися в сутності проблеми, намітити можливі варіанти дій для її вирішення, обрати найбільш оптимальний із них, стимулювати виконання прийнятого рішення. Перспективи слугують поштовхом до пошуку форми і конкретного змісту супроводу-попередження, здатного зняти гостроту проблеми або істотно мінімізувати її наслідки для розвитку і виховання учнів.

На основі вивчення наукової літератури з досліджуваної проблеми та власного педагогічного досвіду для ефективного реалізації основних завдань педагогічного супроводу освітнього процесу нами розроблено алгоритм його здійснення:

1. Ознайомлення з ключовими положеннями національної системи освіти, вивчення фундаментальних психолого-педагогічних досліджень вітчизняних та закордонних учених.

2. Консультації з науковцями.

3. Визначення стратегічних задач педагогічного супроводу освітнього процесу.

4. Проведення соціально-психологічних, психолого-педагогічних, соціально-комунікативних досліджень із питань організації освітнього процесу та здійснення навчально-виховної діяльності.

5. Аналіз результатів дослідження та постановка тактичних задач педагогічного супроводу освітнього процесу.

6. Удосконалення функціональної моделі супроводу освітнім процесом.

7. Розробка програми педагогічного супроводу освітнім процесом.

8. Реалізація програми педагогічного супроводу освітнім процесом.

9. Проведення моніторингу результативності навчально-виховної роботи в освітніх установах.

10. Аналіз результатів та внесення відповідних змін до цілей та завдань педагогічного супроводу освітнього процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, педагогічний супровід є важливим і невід'ємним складником освітнього процесу. Реалізація педагогічного супроводу сприяє освітньо-культурному розвитку країни, гуманізації відносин; інноваційній освітній діяльності педагогів, пов'язаній з упровадженням соціально-орієнтовних технологій навчання та виховання; підготовці проектних педагогічних технологій у навчально-виховний процес навчальних закладів; застосуванню ефективних педагогічних технологій у практику освіти; побудові гармонійних відносин між дітьми, педагогами, батьками в освітній ситуації розвитку; розробці, апробації діагностичних методик. Педагогічний супровід дозволяє здійснити переорієнтацію освітнього процесу з рішення окремих педагогічних задач на розв'язання комплексних психолого-педагогічних проблем; забезпечення розвитку кожного учня на основі дослідження його потенційних можливостей до навчання; відстеження динаміки особистих досягнень у засвоєнні знань та умінь; розробку рекомендацій щодо поліпшення цього процесу; запровадження корекційних методик; прогнозування майбутніх навчальних досягнень. Подальшого розвитку вимагає дослідження напрямів педагогічного супроводу освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Бітянова М. Психолог у школі: зміст діяльності й технології. / М. Бітянова. – К. : Главник, 2007. – 160 с. – (Серія „Психологічний інструментарій”).
2. Газман О. С. Педагогика свободы: путь в гуманистическую цивилизацию XXI века / О. С. Газман // Классный руководитель. – 2000. – № 3. – С. 47-53.
3. Казакова Е. И. Комплексное сопровождение развития учащихся в образовательном процессе (аналитические материалы) / Е. И. Казакова. – СПб., 1998. – 213 с.
4. Козырева Е. А. Программа психологического сопровождения школьников, их учителей и родителей / Е. А. Козырева // Психологическая наука и образование. – 2000. – № 2. – С. 22-29.
5. Крылова Н. Б. Можно ли управлять педагогической поддержкой, а если можно, то как? / Н. Б. Крылова // Народное образование. – 2000. – № 3. – С. 32-41.
6. Максимова З. Р. Педагогическое сопровождение профессионального самоопределения студентов средних специальных учебных заведений (на примере специальности "Графический дизайн") : автореф. дис. ... канд. пед. наук : по спец. 13.00.08. – М., 2008. – 24 с.
7. Стрельцова В. Ю. Соціально-педагогічний супровід процесу соціальної адаптації студентів творчих спеціальностей до умов культурно-освітнього середовища / В. Ю. Стрельцова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. — 2008. — № 3. — С. 27–32.

Єрьоменко О. А.

Сутність педагогічного супроводу освітнього процесу

Представлено тлумачення поняття «супровід», підкреслено співвіднесення різних галузей наукового знання у визначенні цього поняття: педагогіки, психології, соціальної педагогіки, соціології. Розкрито мету та функції педагогічного супроводу освітнього процесу, схарактеризовано види педагогічного впливу на об'єкт супроводу. Розроблено алгоритм здійснення педагогічного супроводу освітнього процесу.

Ключові слова: супровід, підтримка, допомога, професійна діяльність, компетентність, освітній процес, система, функції, види, алгоритм.

Єременко О. А.

Сущность педагогического сопровождения образовательного процесса

Представлено толкование понятия «сопровождение», подчеркнута соотнесение различных областей научного знания в определении данного понятия: педагогики, психологии, социальной педагогики, социологии. Раскрыты цель и функции педагогического сопровождения образовательного процесса, охарактеризованы виды педагогического воздействия на объект сопровождения. Разработан алгоритм осуществления педагогического сопровождения образовательного процесса.

Ключевые слова: сопровождение, поддержка, помощь, профессиональная деятельность, компетентность, образовательный процесс, система, функции, виды, алгоритм.

O. Yeryomenko

The Essence of Pedagogical Accompaniment of the Educational Process

The article presents the interpretation of the concept "accompaniment", also the correlation of the different areas of scientific knowledge in the definition of this notion is emphasized: pedagogy, psychology, social pedagogy, sociology. The author discloses the purpose and function of pedagogical accompaniment of the educational process, kinds of pedagogical influence on the accompanied object are characterized. In particular, the realization algorithm of pedagogical accompaniment of the educational process is worked out.

Key words: maintenance, support, help, professional activities, competence, educational process, system, functions, types, algorithm.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2012 р.